

ARGUMENTS IN FAVOR AND AGAINST FEMINISING PROFESSION NAMES IN CONTEMPORARY FRENCH

Alina IFTIME, Assistant Professor, PhD Candidate, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: The subject of profession names feminisation is complex, it refers not only to the linguistic system, but also to the ideological system. The cultural progress of society, women's access to higher education, their integration on the labour market, and then their gradual access to management, disrupted the order that the language reflected and that was imposed by the French Academy, which relies on grammatical morphology and language history. Nouns denoting professions that have experienced a recent feminization and whose feminine is not formed in a „natural“ way, as un chercheur / une chercheuse illustrate the existence of a symbolic barrier, firmly embedded in the consciousness of users.

In addition to the grammatical or linguistic barriers, that can prevent reforms of the language, there are many socio-cultural arguments, both for but also against feminisation. It is often difficult to find the middle ground in this multitude of views. In this paper, we intend to study the various arguments favourable to feminisation, but also those which oppose these linguistic changes.

Regarding the arguments of the opponents, feminization is derogatory to women exercising the job, and they propose as a solution, the use of generic masculine.

For the supporters of feminization, this initiative is not a whim for imposing some simple words, but it is about the power of language and the woman's place. By the professional name, the woman integrates herself in a psychological, symbolic, social and professional reality. So, feminine nouns denoting professions are seen as a sign of parity.

Keywords: feminisation, professional nouns, arguments in favour, arguments against.

«La langue est un système symbolique engagé dans les rapports sociaux. [...] La langue est aussi, dans une large mesure un miroir culturel qui fixe les représentations symboliques et se fait l'écho des préjugés et des stéréotypes, en même temps qu'il alimente et entretient ceux-ci».

Marina YAGUELLO, linguiste

Limba este un instrument al puterii, care traduce locul acordat femeilor în societate, condiționând viziunea despre lume prin atribuirea de cuvinte care definesc realitatea și care influențează statutul și funcția ființelor. Dacă o limbă posedă genuri, precum limba franceză, la nivelul căreia identificăm genul masculin și genul feminin, putem să deducem că distribuția cuvintelor în genuri diferite impune o anumită viziune despre lume. Prin feminizare, nu înțelegem modificarea uzului limbii pentru a provoca o schimbare socială, ci adaptarea limbii la o evoluție sociologică efectivă.

Înainte de a fi un fenomen lingvistic, feminizarea este un fenomen social, întrucât considerăm natural ca limba „să traducă schimbările societății“ (Commission générale de terminologie et de néologie, 1998: 13) și să reflecte noua poziție a femeilor, dar noile roluri asumate de femei la nivel profesional nu au provocat imediat schimbări lexicale și gramaticale. De aceea, în multe situații, asistăm chiar la fenomenul invers: schimbarea socială

este asumată de către limbă, care, acționând asupra vocabularului, încurajează schimbarea mentalităților. Deci, prin deciziile politice înregistrate în favoarea feminizării numelor de profesii, se încearcă forțarea sau accelerarea evoluției feminizării.

Deși la nivel lingvistic, conservatorismul este o atitudine destul de generalizată, poziția lingviștilor, precum Bernard Cerquiglini, este favorabilă feminizării numelor de meserii, din motive gramaticale, sociale, morale și civice.

1. Argumente în favoarea feminizării

1.1. Argumente de natură lingvistică

Bernard Cerquiglini (2012) consideră că din punct de vedere morfologic, nu există restricții în ceea ce privește feminizarea numelor de meserii sau grade, singura dificultate fiind identificată la nivelul substantivelor care se termină în sufixul *-eur*.

De multă vreme, limba franceză feminizează numele de meserii și continuă să o facă întrucât din punct de vedere morfologic este posibil și astfel, „marea majoritate a substantivelor care denumesc meserii se feminizează cu ușurință, cu excepția câtorva termeni” (Becquer et al., 1999: 30). Din punct de vedere teoretic, este foarte ușor de feminizat. În continuare, vom insista asupra tehnicilor de feminizare.

• 1. Folosirea unui determinant feminin

Feminizarea numelor de meserii implică utilizarea unui determinant feminin (*une, la, cette*): *la députée, une juge, cette agente*. Acest procedeu de feminizare este important în special pentru substantivele epicene (cele care au formă identică la masculin și feminin) sau care se termină în *-e* mut: *la cadre, une architecte, cette vétérinaire*.

O manieră de accentuare a sexului persoanei la care se face referire, o reprezintă adăugarea cuvântului *monsieur* sau *madame* în fața numelui de profesie: *Madame la ministre, Madame la députée*. Aceste formule de adresare sunt utilizate în cazul profesiilor valorizante și în special în domeniul politic.

1.1.2. Adăugarea unor sufixe feminine

Pe lângă adăugarea unui determinant feminin, o altă modalitate de feminizare este adăugarea unor terminații feminine. În limba franceză există o serie de reguli gramaticale complexe care impun folosirea acestor terminații:

- substantivele care se termină în *-é, -i*: *un attaché* → *une attachée*; *un apprenti* → *une apprentie*;

- *-teur* → *-trice*: *un instituteur* → *une institutrice*;

- *-ien* → *-ienne*: *un chirurgien* → *une chirurgienne*;

- *-f* → *-ve*: *un sportif* → *une sportive*;

- *-eur* → *-eure*: *un assesseur* → *une assessesseure*;

- *-eur* → *-euse*: *un annonceur* → *une annonceuse*;

Acestea sunt doar câteva exemple de sufixe folosite, formele feminine recomandate oficial, în listele indicative din ghidurile de feminizare variind de la o țară francofonă la alta.

1.2. Motivele sociale favorabile feminizării rezidă, după părerea lingviștilor, în faptul că în limba franceză nu există genul neutru. Există un masculin care servește uneori de generic, când este folosit la plural. Formula de adresare *Mesdames et Messieurs les Ambassadeurs* este folosită generic, dar când vorbim despre *doamna X, care conduce o Ambasadă*, atunci expresia *Madame X est ambassadrice*, nu este generică, ci pur specifică.

Din punct de vedere social și civic, nu există motive pentru care să li se impună femeilor un gen care nu le este propriu. Pentru a înțelege ce incomodează în a spune *Madame l'Ambassadeur*, Bernard Cerquiglini (2012) ne invită să ne întoarcem în istorie. Până în secolul al XVIII-lea, toate profesiile erau feminizate, dar în secolul al XIX-lea, odată cu dezvoltarea burgheziei, statutul femeii a decăzut, rolul său reducându-se la cel de soție și mamă. Astfel, *l'ambassadrice* s-a transformat în soția ambasadorului, *préfète* a devenit soția prefectului, *présidente*, soția președintelui. Prin urmare, primele femei care au recucerit spațiul social al secolului al XX-lea, au preferat să se numească *ambassadeur*, *préfet*, *président* și nu *ambassadrice*, *préfète*, *présidente*.

Dorița de feminizare a numelor de meserii poate fi considerată, la o privire superficială, drept o luptă de impunere a folosirii unor cuvinte, dar importanța acestui demers este, de fapt, mult mai semnificativă, acesta având un impact asupra puterii limbii și locului ocupat de femeie. Prin denumirea profesională, femeia face parte dintr-o realitate psihologică, simbolică, socială și profesională, deci, numele de profesii la feminin sunt văzute, de către partizanii feminizării, ca un semn de paritate.

2. Obstacole întâmpinate de procesul de feminizare a numelor de profesii

O parte din obstacolele invocate în realizarea feminizării numelor de meserii sunt pur lingvistice. Dar nu toate dificultățile sunt strict legate de structura limbii, după cum menționează și Becquer et al. (1999: 7-8), femininul poate avea și valoare depreciativă, deseori, din motive istorice.

Pentru a înțelege dificultățile gramaticale care pot împiedica sau care încetinesc feminizarea numelor de meserii, vom insista în continuare pe unele particularități ale limbii franceze relaționate de acest aspect.

Genul substantivelor în limba franceză

În limba franceză există două posibilități distincte de a marca genul unui substantiv, fie printr-un articol masculin (*le / l'*), fie printr-un articol feminin (*la / l'*). Pentru substantivele care desemnează un referent neînsuflețit, repartizarea genului este perfect arbitrară *la table*, *le bureau* ; *la mer*, *l'océan* ; *le jour*, *la nuit* (Becquer et al., 1999: 35), genul fiind doar o problemă de morfologie și de acord.

Referitor la substantivele însuflețite, se adaugă și o valoare semantică, ce oferă o informație referitoare la sex – *la cuisinière* = o femeie, *le cuisinier* = un bărbat. În acest caz, identificăm un gen natural. Întrucât fiecare substantiv este strict legat de unul din cele două articole, fiecare substantiv care denumește meserii indică sexul persoanei la care se face referire – *le boulanger / la boulangère*. Deci, dacă denumim în acest mod persoanele care exercită meserii, nu există ambiguitate, dar trecerea numelor de meserii la feminin nu este atât de simplă.

Tipurile de feminin în limba franceză

Morell (2005: 168) afirmă existența a două tipuri de feminin în limba franceză: femininul lexical și femininul gramatical. Femininul lexical este identificat în cazul substantivelor pentru care putem remarca referirea la o femeie (ex: *un confrère / une*

consoeur, un valet / une soubrette). Femininele gramaticale sunt substantivele care au format femininul prin adăugarea unui morfem gramatical.

Masculinul generic

Dat fiind că în limba franceză nu există genul neutru, ca în limba latină, limba franceză a ales pentru a desemna un ansamblu de indivizi fără distincție de sex, sau „*genre non marqué*“ (Commission générale de terminologie et de néologie. 1998 : 36), masculinul care asigură „neutralizarea gramaticală“ (Becquer et all., 1999: 37). Acest masculin evocă și bărbați și femei. Observăm deci, că în realitate, genul gramatical nu urmează fidel diferența sexuală.

Adversarii procesului de feminizare consideră că aceasta este depreciativă pentru femei și inutilă pentru recunoașterea muncii depuse de femei și că masculinul generic servește la rezolvarea acestei probleme.

De ce nu există paritate lexicală? În principal, din motive ideologice, pentru că a refuza să numești, înseamnă a refuza să atribui un loc, o poziție, înseamnă a refuza recunoașterea vizibilității. Interesant este faptul că, deseori, varianta de feminin a substantivului există, dar utilizarea acesteia este de neimaginat. Reticențele în fața feminizării nu sunt atât de ordin gramatical, cât psihologic și sociocultural. Opozanții feminizării au avansat mai multe argumente printre care: omonimia, eufonia și, în special, devalorizarea, conotații peiorative.

2.1. Omonimia

Una din reticențele față de feminizare provine din faptul că o serie de substantive, desemnează și mașini: *balayeuse, faneuse, moissonneuse*. Dar, după cum atrag atenția și Becquer et all. (1999: 30), chiar dacă aceste meserii au existat înaintea apariției mașinilor respective (exemplu, *la faneuse – celle qui fane le foin*, atestat în 1680, în vreme ce mașina este numită la fel de-abia în 1855), nu au existat preocupări legate de această eventuală confuzie. Însă, nu numai mașinile creează aceste blocaje semantice, precum ilustrează Becquer et all. (1999: 14) care furnizează exemplul substantivului *la médecine*, care era atribuit în secolul al XVI-lea, femeii care exercita profesia de *medic*, în timp ce astăzi, adăugarea unui *-e* este facultativă, dar rar utilizată, din cauza suprapunerii peste termenul care desemnează ramura științifică – *medicina*.

Considerăm că argumentul conform căruia cuvântul feminin are și un alt sens (*un cafetier / une cafetière, un recteur / une rectrice – une plume de la queue qui dirige le vol des oiseaux*) pare forțat, întrucât există multe alte cuvinte care au dublu sens, ceea ce nu a împiedicat folosirea lor.

- Un al doilea argument: femininul cuvântului respectiv ar desemna de mult timp pe soția... (*la pharmacienne* este soția farmacistului), dar de multă vreme, multe persoane nu-l mai folosesc cu acest sens.

2.2. Eufonia

Un argument al rezistenței în fața feminizării este eufonia, un argument de ordin psihologic și sociocultural, concretizat în enunțul: „*Cela sonne mal, ce n'est pas beau!*“. De fapt, este o pură chestiune de obicei. Spre exemplu, meseriile precum *la sapeuse-pomprière*

sau *la proviseuse* nu sună bine tuturor francofonilor. Dar, Oficiul de limbă franceză din Quebec (Biron et all., 1991: 11) susține că „cel mai adesea, aceste prime impresii se estompează și că un nou obicei lingvistic se instalează ușor-ușor“.

2.3. Diverse conotații

a. Conotații peiorative

Conotația peiorativă este dată de folosirea sufixului *-esse* care se păstrează în titlurile de noblețe ca *duchesse*, *princesse*, dar care, actualmente, în ghidurile de feminizare, nu mai este recomandat pentru formarea noilor forme de feminin. Sufixul *-esse*, perfect neutru în limba franceză veche (*chanoinesse*), este resimțit astăzi ca peiorativ: adversarii parității la nivelul limbii combat substantive ca *ministresse*, *députesse*, *membresse*, care oricum nu sunt folosite. (Becquer et all., 1999: 7)

b. Devalorizarea

Pe lângă motivele morfologice invocate de adversarii feminizării numelor de meserii, precum cele enumerate anterior: omonimia supărătoare, eufonia sau conotațiile peiorative, în ghidul *Femme, j'écris ton nom* (1999: 32) se menționează și factori de natură socială conform cărora, chiar femeile ar refuza folosirea formelor feminine, întrucât acestea consideră că denumirile precum *directrice* sau *conseillère* ar evoca o nuanță devalorizantă a acestor funcții. Deci, în această situație, nu este contestată forma substantivelor, care este corectă din punct de vedere gramatical, ci este invocat un aspect extralingvistic.

Feminizarea meseriei ar însemna pierderea prestigiului și autorității, întrucât forma feminină a fost folosită anterior pentru a desemna soția persoanei care exercita profesia respectivă (ex: *l'ambassadrice*, *la ministresse*, *la présidente*). Aceeași teamă de devalorizare intervine în domeniile de activitate în care astăzi predomină femeile, spre exemplu, învățământul unde *une directrice d'école* nu ar fi la fel de bine văzută ca *un directeur d'école*.

Opozanții feminizării insistă aspra faptului că aspectul cel mai important în viața profesională este calitatea muncii prestate, și nu caracteristicile personale ale indivizilor. Acest argument este cel confirmat de Hélène Carrera, academician al Academiei franceze, care susține că funcțiile nu au sex și, prin urmare, dorește să fie numită „*secrétaire perpétuel*“.

Opozanții feminizării susțin că, în realitate, feminizarea acționează împotriva egalității profesionale între bărbați și femei. Argumentul invocat este acela conform căruia numele de meserii feminine au fost determinate mereu în funcție de masculin. Aceștia se referă la valoarea generică a masculinului. După părerea adversarilor feminizării, folosirea masculinului generic pentru denumirea femeilor reprezintă lipsa oricărei segregări între cele două sexe.

Concluzii

Subiectul feminizării numelor de profesii nu este abordat doar din punct de vedere lingvistic, ci această discuție este influențată atât de situația socială, economică și politică din țările cu limba oficială franceza, cât și de atitudini intelectuale și culturale luate referitor la acești factori.

Progresul cultural al societății, accesul femeilor la studii superioare, pătrunderea acestora pe piața muncii, au condus la schimbări profunde la nivelul limbii. Limba transpune

cultura, dar remarcăm că o face, în mod neuniform, astfel, studiul resurselor lingvistice, semantice și morfosemantice care intervin în crearea neologismelor, respectiv a substantivelor de meserii, la feminin, scoate la iveală simetrii și disimetrii motivate de existența unor puncte de vedere diferite asupra aceleiași realități, în funcție de cultura și identitatea socioculturală pe care individul o atribuie limbii, în funcție de propria-i experiență.

Este sigur că, pentru majoritatea vorbitorilor, femininul nu este mai puțin prestigios decât masculinul. De altfel, nu este natural să numim oamenii, în acord cu sexul lor? Dar există numeroase meserii feminine a căror folosire este percepută astăzi ca peiorativă, ca o marcă de slăbiciune sau de supunere în fața masculinului.

Din cele expuse anterior, reținem cele două motive principale pentru susținerea feminizării: în primul rând, o paritate lingvistică între bărbați și femei, ceea ce ar conduce la o mai mare egalitate în societate. În al doilea rând, feminizarea ar clarifica atât limba scrisă, cât și limba vorbită.

Într-o perioadă în care femeia ocupă un loc din ce în ce mai important în sânul societății, dificultățile inerente survenite în procesul feminizării, nu mai par să îi descurajeze pe utilizatori. În ciuda întârzierii limbii în raport cu evoluția socială, tendința de feminizare a numelor de meserii, atunci când există un motiv formal sau semantic justificativ, se impune.

Formele feminine sunt resimțite ca neologisme, ceea ce este resimțit de unii vorbitori francofoni, ca o atingere la normă, care, după părerea acestora, este afirmată de dicționare. Dar, așa cum susțin Mathieu și Pierrel (2009), „dicționarele nu spun ceea ce trebuie să spunem ... ci ceea ce se spune“, precum menționează și dicționarul Academiei franceze, dicționarul dă seamă de uz, dar, dicționarele, au fost multă vreme reticente față de formele de feminin ale substantivelor care denumesc profesii.

Bibliografie

Becquer A., Cerquiglini B., Cholewka N. (1999). *Femme, j'écris ton nom : Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades, fonctions*. Disponibil pe Internet : <http://www.culture.gouv.fr/culture/dgllf/ressources/feminisation.pdf> (consultat pe 6 noiembrie 2013).

Biron M. et al. (1991). *Au féminin : Guide de féminisation des titres de fonction et des textes. Guides de l'Office québécoise de la langue française*. Les publications du Québec.

Cerquiglini B. (2012). „Je suis favorable à la féminisation des noms de métier pour des raisons grammaticales, sociales, morales et citoyennes”.

<http://www.eveblog.com/approfondir/le-linguiste-bernard-cerquiglini-je-suis-favorable-a-la-feminisation-des-noms-de-metier-pour-des-raisons-grammaticales-sociales-morales-et-citoyennes/> (consultat pe 6 noiembrie 2013).

Commission générale de terminologie et de néologie (1998). *Rapport sur la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre*. Disponibil pe Internet: <http://www.culture.gouv.fr/culture/dgllf/cogeter/feminisation/sommaire.html> (consultat pe 6 noiembrie 2013).

Marie-Jo Mathieu, Jean-Marie Pierrel. (2009). *La Féminisation dans la langue*. in L. Guittienne, M. Proust (Ed.), *Homme-femme : de quel sexe êtes-vous ?*, pp. 111-122.

[http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/39/74/63/PDF/La Feminisation dans la langue.pdf](http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/39/74/63/PDF/La_Feminisation_dans_la_langue.pdf) (consultat pe 10 noiembrie 2013).

Morell G. (2005). *Autour des mots : Le plus court chemin entre la typographie et vous*. Les éditions des Journaux officiels.